

4.7 ECOS MÉS LLUNYANS

1. Introducció. Alguns canvis i tendències que s'apunten en dos anys.
2. Algunes consideracions sobre el creixement i la qualitat.
3. Algunes proposicions.
4. Des d'una altra perspectiva.

1. Introducció. Alguns canvis i tendències que s'apunten en dos anys.

Aquest capítol ha estat afegit al llibre amb posterioritat a l'atorgament del premi amb que va ésser guardonat.

La raó per la que va semblar-me convenient d'afegir algunes consideracions al text inicial és que entre la data de l'acabament del llibre i la data de la seva publicació hauran passat més de dos anys. Dos anys són molt de temps i en el seu decurs passen moltes coses.

La meua intenció és la de recollir i de considerar alguns dels fets que s'han esdevingut mentrestant i que tenen una relació propera amb el que es tractava en el text original. Des del meu punt de mira hi ha tres grups de fets que mereixen d'ésser considerats:

- en primer lloc, la reflexió sobre l'esplai i sobre l'educació en el lleure s'ha enriquit amb consideracions velucoses,
- en segon lloc, el creixement quantitatiu i les inflexions qualitatives que han estat característics del petit món de l'educació en el lleure fan aparèixer amb més i més força la problemàtica de la professionalització dels que hi treballen,
- finalment, en la petita parcel·la d'aquest món a la que jo dedico les meves energies, el Parc dels Aiguamolls de l'Empordà, el projecte del que narro els orígens en aquest llibre s'ha anat fent gran -molt gran- i ha anat canviant d'horitzons, de plantejaments i d'estratègies.

Voldria dedicar una breu reflexió a tot plegat per tal de recuperar simbòlicament aquest lapsus de dos anys i de reconsiderar o re-emplaçar algunes de les reflexions contingudes en el llibre.

El primer aspecte del que vull fer esment és el relatiu a les consideracions tècniques que han enriquit el camp de l'esplai, de l'animació, de l'educació en el lleure.

No és necessari altre esforç que el d'anar mantenint viu el contacte amb la producció de diverses associacions i/o serveis de formació per adonar-se que la reflexió que a Catalunya es mena en aquest camp es diversifica, s'aprofundeix i manifesta aquella salut que s'expressa pel vigor dels debats: entre el sector públic i el privat ("privat" en parèntesi perquè la noció mateixa

és dubtosament útil quan la pretensió essencial és la de fornir un servei a tot-hom qui el demani) es manifesten divergències i conflictes que contribueixen a precisar els plantejaments d'uns i altres, entre les associacions o moviments educatius d'una banda i els "serveis" (amb la pretensió de neutralitat en tant que estrictament serveis) hi ha també conflicte i, per tant, una tensió conceptual que exigeix de cada una de les parts. El més important, però, no és pas l'existència de la pluralitat d'opcions sinó l'ús que veig que se'n fa generalment: tinc la sensació que no hem perdut la capacitat d'abordar les diferències i d'~~abordar~~^{elaborar}-les i crec que aquest és el nostre millor patrimoni.

Sense voler dir que gaudim d'un panorama idíl·lic, penso que és molt important que puguin coexistir i mantenir un to general de respecte i d'intercanvi perspectives tan diferents com les que són representades, per exemple, per l'IMAE, l'Escola de l'Esplai o Traç, per l'Esplac, el Movibaix, la Coordinació Catalana de Clubs d'Esplai o l'Escoltisme. En aquests dos anys la diversitat s'ha anat afermant i això significa que hom aprofundeix en el que vol des de diverses perspectives. Des del terreny de la pràctica quotidiana, la reflexió esdevé progressivament sòlida justament perquè hi ha un grau abordable de conflictivitat.

Des del terreny de la teorització, aquests dos anys ens han donat també un producte estimable: el llibre de Josep Me Puig i Jaume Trilla que amb el títol de "Pedagogia de l'oci" ha estat guardonat amb el premi Josep Pallach. Jo crec que és un bon llibre -voldria fins i tot afegir que la seva lectura, almenys fins a la meitat, m'ha proporcionat una estona molt agradable- i que, coneixant l'origen dels seus autors -als esplais d'Horta i de Mataró- ens hem de sentir orgullosos tots els que treballem en aquest camp.

Que jo sàpiga no hi havia a Catalunya una reflexió de l'entitat de la que ens plantegen Puig i Trilla i això és molt d'agrair per bé que, a partir d'un cert punt, el llibre deixi el lector amb les ganes de saber què haguessin dit cas d'haver-se mantingut en una perspectiva una mica menys especulativa. Aquest llibre mereix algunes consideracions amb un mínim de detall:

- El primer que m'ha cridat l'atenció ha estat la consistència de la tasca de fonamentació que en Josep Me Puig i en Jaume Trilla desenvolupen en el primer terç -aproximadament- del llibre: la perspectiva històrica i sociològica que ofereixen en una síntesi molt reeixida constitueix una contribució que molt important per dues raons. La primera raó és que aquesta síntesi és necessària i la segona és que es desenvolupa de forma gens doctrinària.

Jo crec que aquesta és la contribució més important del llibre a la consolidació d'una reflexió sobre l'educació en el lleure.

- En segon lloc, m'ha cridat l'atenció la coincidència entre el treball d'en Puig i d'en Trilla i el que he desenvolupat jo mateix en alguns aspectes: sense haver-ne parlat mai i sense haver coincidit des de fa molt de temps en sessions de treball, penso que no solsament es dona relleu a unes mateixes qüestions com a qüestions essencials, sinó que es tracten en termes similars.

Què és el temps lliure?, quines virtualitats ofereix a l'educació?, quins són els dinamismes articuladors d'una institució que es vulgui educativa en el context de l'oci o del lleure? ... són qüestions abordades des de les dues bandes i abordades de manera que les coincidències són més freqüents que no pas les discrepàncies.

Obviament, per raó de la diferent tasca professional que desenvolupem, en el seu treball té un major relleu aquell rigor en el tractament que és propi de la perspectiva acadèmica.

- En tercer lloc, el llibre que comento ens pot ésser un bon estri de diagnòstic en la mesura que podem emprar-lo com un revelador de les insuficiències dels nostres propis plantejaments.

M'explico, en la mesura que molts de nosaltres estem treballant en el terreny de la relació habitual amb els nois i noies o en tasques de gestió, és ben explicable que la dimensió concreta i limitadora dels problemes ofegui una mica l'anàlisi i l'elaboració conceptual. En aquest sentit, un llibre com aquest -que és fet per persones que no desconeixen els problemes reals- és portador de perspectiva, i les perspectives ens són molt necessàries.

- En quart lloc, i no tot han d'ésser elogis, he de dir també que a partir d'un cert moment i molt especialment en el darrer terç -aproximadament- del treball he tingut la sensació que la reflexió de Puig i Trilla se'n anava sense que jo pogués saber on anava.

Algú va comentar-me que es tractava d'un llibre ocios i que això no era altra cosa que pura coherència amb els seus propis paràmetres. Jo crec que no es tracta exactament d'això: el problema, tal com el veig, és

que a partir d'un cert moment la simptonia amb la lectura depen de que hom accepti com a correctes els paràmetres amb que els autors defineixen el que ells anomenen la "pedagogia de l'oci" i que, des del meu punt de mira, si bé són definits amb una precisió suficient, no són prou contrastats amb d'altres precissions conceptuals i no es demostren com a millors que aquelles.

Es com si els autors definissin el camp amb certa arbitrarietat i, lògicament, a partir d'aquesta definició només pot seguir fluidament la lectura qui accepti la definició que se'ns proposa com la millor de les definicions possibles.

- Encara, en cinquè lloc, arriba un moment en que el llibre es perd -almenys per a mi- quan preten d'establir uns models generals.

Crec que la pretensió és desmesurada si atenem a l'experiència disponible i al nivell d'anàlisi d'aquesta experiència. I crec que, en aquest cas sí, es tracta d'una pretensió ociosa, especulativa.

A les fronteres de la pedagogia -i el camp que ens ocupa és un camp fronterer- allò més essencial és l'anàlisi de dinàmiques precaris i que es revelen només tímidament. L'establiment de quins són els factors genèrics que "poden" configurar un camp implica el risc que aquest camp es confiuri prematurament soterrant allò que l'ha instaurat inicialment.

Que em disculpin en Josep Me Puig i en Jaume Trilla si troben que aquests comentaris són poc fonamentats o si consideren que no he entès prou bé el seu treball -que tot pot ser-. En tot cas, vull dir ben clar que l'aparició del seu llibre ha estat per a mi una alegria -doble, per inesperada- i un motiu de goig en la lectura de moltes pàgines consistentes i que considero que, des del punt de vista del que treballa en l'educació en el lleure, és una bona notícia, potser la millor d'aquests dos anys.

I que em permetin, addicionalment, de suggerir-los quelcom. Cada dia més tinc la sensació que la pedagogia només assolirà avanços realment substancials si reïx a procedir a un mínim d'experimentació. A qui podem demanar-li que assagi d'estructurar programes de recerca sistemàtica?. És difícil de pronunciar-se, però és legítim de pensar que aquelles persones que coneixen bé el camp de l'educació en el lleure perquè hi han treballat i perquè hi han pensat seriosament i que, a més a més, són en connexió amb el món universitari, disposen d'unes possibilitats que no podem menysprear

El segon aspecte que voldria tractar respecte del que s'ha produït en aquests dos anys és el relatiu a la problemàtica de la professionalització dels qui treballen en l'educació en el lleure.

La constatació d'ordre material que dóna peu a la reflexió que ha de seguir és el creixement -i la diversificació- de les activitats i serveis que, de fet, estan incidint en el camp de l'educació en el lleure. I també la constatació que, de fet, hi ha persones que viuen, del tot o en part, d'aquest treball i que el nombre d'aquestes persones augmenta.

Considero que, en termes generals, hem de saludar aquest procés de professionalització per bé que mereixi la reflexió aprofundida d'alguns dels seus aspectes i l'avaluació d'algunes de les repercussions que pot tenir. Allò que l'experiència més propera permet de considerar és el següent:

- Pot acceptar-se, a priori, que la professionalització pot implicar una major regularitat i una major qualitat de determinats serveis.

Pot acceptar-se aquesta premisa en la mesura que professionalització no es limiti a l'existència de retribucions i que comporti un major rigor de la preparació i de la selecció de les persones i un grau més elevat de la preparació i del control dels projectes i activitats.

La professionalitat és definida per aquestes característiques. La professionalització n'és una conseqüència.

- Ara bé, l'acceptació d'aquesta hipòtesi no ha d'implicar que sigui la única vàlida ni que hagi de prevaldre en totes les circumstàncies.

És evident que hi ha associacions que fan dels voluntarist dels animadors que hi treballen un dels trets -i un valor afirmat- de la seva pedagogia.

Com és també cert, si es contempla de prop la realitat, que en aquestes circumstàncies es donen actuacions altament professionals en el sentit d'ésser dotades de professionalitat per bé que no siguin professionalitzades.

- D'altra banda, pot ésser ric d'elucidar quines són les hipòtesis subjacents a les tesis de la professionalització.

Una de les més emprades recentment ha estat la de que l'educació en el lleure pot ésser una educació "formal" -en dir això, empro una paraula que no m'agrada i que em sembla fallaçiosa per la superficialitat amb

que la dicotomia formal/informal encara els problemes de l'educació-. Bé, no hi ha dubte que l'educació en el lleure "pot ésser" una educació "formal". Però tampoc no hi ha dubte que pot no ésser-ho.

El problema, per tant, rau en determinar en quines circumstàncies és més aconsellable que es plantegi en termes de "formalitat" i en quines circumstàncies no ho és tant. I, abans, en precisar quin és el valor afegit de que la connotació de formal dota a una determinada pràctica o plantejament.

Sembla com si "formal" impliqués l'existència de projectes sòlidament fonamentats i desenvolupats amb precisió, però això també ho impliquen altres perspectives que no reivindiquen la "formalitat".

Sembla també com si "formal" impliqués l'existència d'una metodologia precisa i establerta amb detall, però aquests trets qualitius de la metodologia poden també trobar-se en d'altres plantejaments.

Conseqüentment, la pretensió que una educació "formal" en el lleure és la que es caracteritza per projectes, programacions i metodologies ben determinades és una pretensió que distorsiona la realitat. L'existència de projectes clars, de programacions ben elaborades i concretes i de metodologies aptes per a estructurar les relacions dels nois amb el món és un requeriment de qualsevol intenció d'educar.

Si això és cert, acabo pensant que allò propi de la reivindicació de la "formalitat" de determinats projectes d'educació en el lleure és l'aspiració a una determinada forma d'institucionalització: aquella que dona carta de pública naturalesa a determinats projectes i/o plantejaments i els incorpora al conjunt dels aparells d'educació de l'estat, aquella conduent a invitar a les institucions públiques a explicitar i a instituir quin contingut, quines metodologies, quins controls, quins aparells de suport, quines finalitats ... són les pròpies de l'educació en el lleure.

En un mot, en la realitat de les societats industrials, tot això implica la definició del camp en termes que poden contribuir més a tancar-lo que no pas a mantenir-lo en les condicions de sensibilitat en que s'ha anat obrint al llarg dels darrers quinze o vint anys.

No cal que digui que jo no ho crec pas convenient, almenys en termes absoluts.

Creo que pot ésser bo que les institucions públiques abordin el problema -gens fàcil de resoldre- d'establir un marc per a la determinació de les coordenades que han de permetre la professionalització de determinats serveis i esforços que, vinguin d'on vinguin, són públics ja que són serveis i que s'ofereixen "públicament", a tothom i sense discriminacions de cap mena i, el que és més important, en situacions i circumstàncies molt especialment delicades i conflictives.

Ara bé, l'establiment d'un marc per a determinades situacions no ha de fer-se al preu de l'atribució del monopoli de l'educació: això ja ho ha fet l'aparell de l'escola i saben bé què és el que ha donat de sí.

Fóra una llàstima de repetir l'error i de confondre "un" marc amb "el" marc. I fóra doblement llastimós que els qui varem anar instaurant en l'esplai un marc alternatiu al marc oficial de l'escola fossim els que el cometessim aquest error.

Voldria resumir aquestes consideracions fent tres afirmacions: és necessària la generalització de la professionalitat, és necessari algun o alguns models que garanteixin la possibilitat de la professionalització allà on és la solució més racional i és igualment necessària la permanència del voluntariat en els camps on conté valor en si mateix o en el context de la pràctica educativa que s'hi efectúa.

El tercer aspecte al que vull referir-me és l'evolució de l'experiència de la que n'he explicat l'inici en una bona part d'aquest llibre. Des de l'estiu de l'any 1.983 ençà, han passat dos estius més i s'està ja preparant el proper a l'ensem que s'intenta de donar forma a una oferta d'activitat per a tot l'any.

El creixement ha estat molt espectacular i ha comportat alguns canvis que pot ésser útil de sotmetre a anàlisi. L'experiència viscuda, d'altra banda, ha estat rica i molt diversa, fins a l'extrem que suggereix reflexions que podrien orientar diferentment algunes de les activitats especialitzades que el govern de la Generalitat ofereix als nois i noies dotant-les d'intencions més precises.

Com que procedir a aquesta revisió del que s'ha esdevingut i a un inventari de les perspectives que sembla indicar és llarg, ho desenvoluparé en apartats successius.

2. Algunes consideracions sobre el creixement i la qualitat.

L'organització d'activitats en el context de la Iaeden i, posteriorment, del Parc Natural dels Aiguamolls de l'Empordà ha sofert un procés de creixement molt ràpid. Les dades d'aquest creixement són les següents:

1982	1 campament	35 nois i noies
1983	1 campament	80 nois i noies
1984	4 campaments	260 nois i noies
1985	8 campaments	400 nois i noies (aprox.)

Per a l'estiu de 1986 s'està treballant en la preparació d'un equip de persones per a atendre 12 campaments.

Aquest creixement ha sigut possible mercès a la cooperació de diverses institucions: la Iaeden, la direcció del Parc i, molt especialment, de l'Institut Català de Serveis a la Joventut. Aquesta darrera institució, lògicament, ha estat determinant per les raons que comentarem. La primera afirmació que ha de fer-se és que el creixement ha estat sotmès a l'existència de dues condicions: en primer lloc l'interès intrínsec de l'espai natural protegit del Parc i de les activitats que s'hi poden dur a terme i, en segon lloc, la generalització de l'oferta a partir de la presència de l'ICSJ.

La presència de l'ICSJ a la gestió de les activitats d'estiu ha comportat, tal com jo ho puc percebre, les conseqüències següents:

- Un increment molt gran del potencial material: l'equipament, l'infraestructura material i organitzativa i la garantia que no ha de produir-se un risc econòmic són condicions que afavoreixen sensiblement la realització de projectes ambiciosos,
- Paral·lelament, i en la mesura que el que era inicialment un projecte privat ha anat convertint-se en una oferta pública, s'ha donat un procés d'esvaïment de l'esquema ideològic i del projecte educatiu que, en el primer moment, era molt precís. Aquest esvaïment sembla apuntar a la neutralització de les components ideològiques més agudes.

- No és negligible, i això va patir-se per les dues bandes l'estiu de 1984 -en que la iniciativa de la Laeden i la de l'ICSJ varen haver de resoldre conjuntament un munt de qüestions-, el fet que el projecte d'intervenció al Parc dels Aiguemolls ha hagut d'anar subjectant-se a un procediment que li és estrany, el procediment administratiu.

Aquest procediment afecta el reclutament i el reciclatge específic dels monitors, l'assignació i la gestió dels recursos econòmics, l'elaboració dels projectes ...

- Per la incidència conjunta d'alguns dels factors esmentats -i segurament d'altres que tenim dificultat a registrar-, s'ha donat un procés d'apartament de les persones que havien generat el projecte.

Només un dels monitors presents a les activitats de 1985 havia estat a les dels anys anteriors, mentre que durant el període 1982-84 va mantenir-se un mateix nucli bàsic de persones.

Fins aquí no he fet encara cap consideració qualitativa ja que em sembla que el que acabo d'anunciar ha d'entendre's com els factors que entren en joc i que permeten d'explicar-se quines són les condicions reals en que es produeixen les activitats i quin és el nivell de qualitat que ofereixen. La traducció de la incidència d'aquestes condicions generals a termes més concrets permet d'efectuar un altre pas per apropar-se a la qüestió. El farem encara en termes d'aproximació:

1er. Ha augmentat molt el nombre i la diversitat dels nois i noies.

Les xifres exposades són reveladores de l'increment qualitatiu però el que realment mereix d'ésser considerat és l'augment de la diversitat i les conseqüències que comporta.

S'han diversificat enormement els indrets de procedència dels nois i noies, les característiques personals i, sobretot, la qualitat del grau de la pertinença al grup, de la implicació amb el projecte d'acció que se'ls ofereix i l'interès per la mateixa activitat.

En un mot, el pas d'un grup de nois relativament conegut a l'atzar de qui són els primers que arriben a inscriure's a les activitats organitzades per l'ICSJ és un pas que es viu amb dificultat perquè comporta -l'experiència ens ho ha mostrat- un grau molt més elevat de complexitat d'estructuració de la col·lectivitat: els nois arriben a les activitats amb paràmetres d'implicació molt diferents i amb un ventall d'interessos enormement dispers que va des de l'apassionament fins a la simple submissió a la voluntat paterna d'inscriure'ls a tal o qual activitat d'estiu.

Aquesta servitud imposada per la diversitat -ben comprensible quan es tracta d'un servei ofert per un organisme públic- provoca que l'equilibri a aconseguir entre l'atenció als nois i el desenvolupament d'un projecte d'intervenció el màxim de precís es trenca en la realitat: l'atenció als nois ha de dispersar-se i ha d'atendre un nombre de contingències molt important -sovint en contradicció amb el tipus de vida que es preten de proposar a la col·lectivitat-, de manera que es fa excessivament difícil de desenvolupar un projecte suficientment matissat -si hom pensa que el projecte d'intervenció afecta cada grup en un període màxim de quinze dies-.

2on. Ha augmentat també el nombre i la diversitat dels monitors.

Aquest fet comporta inevitablement una greu dificultat per a trobar un àmbit d'elaboració dels projectes i dels problemes en el que sigui possible de construir un discurs prou integrat com per donar una resposta satisfactòria a les situacions que van plantejant els camps.

Si a això s'hi afageix que el procediment per a contractar els monitors és un procediment administratiu, hom es troba addicionalment amb el problema que és molt difícil procedir a analitzar la qualitat de la implicació dels monitors.

Un procediment de selecció i d'assignació dels monitors com el que s'està emprant és una justa garantia de la igualtat d'oportunitats en l'accés a l'exercici d'un servei que és públic, i en aquest sentit és un mecanisme correcte en principi.

Però la seva correcció final resulta ésser funció d'altres consideracions que, al meu parer, no són prou desenvolupades:

- com s'estableix quin és el nivell mínim d'implicació que resulta suficient per a garantir la qualitat d'una oferta que vol ésser educativa?,
- qui i com garanteix aquest nivell mínim d'implicació?
- qui o en quin àmbit s'analitza i es regula cas d'ésser necessari procedir a ajustaments i correccions?

A la pràctica, respondre o no a aquestes qüestions té una importància determinant del bon funcionament de les activitats. Per exemple, com s'explica que resulti possible que un director de camp no conegui encara els monitors amb els que ha de cooperar ni l'indret on es desenvoluparà el camp quan falten només deu dies per a l'inici de l'activitat?.

Un altre exemple il·lustrador és el de la divisió interna de funcions en el grup de persones que atenen els nois i noies al llarg d'un camp: hi ha animadors que es preocupen de la vida col·lectiva, ~~responsables de les activitats~~, hi ha tècnics que tenen cura de la direcció de les activitats pròpies d'un camp de treball, hi ha responsables dels serveis ma-

terfals de cuina i d'intendència i hi ha una persona que -en la mesura que li ho permet un volum molt important de feina burocràtica- ha d'assegurar la coordinació de tots plegats. A la pràctica, és fàcil que els animadors no entenguin gens del tipus de realització tècnica que es duu a terme, que els tècnics no siguin presents a la vida quotidiana, que se'n desentenguin i fins i tot que la desvaloritzin, que els cuiners restin relativament marginats del conjunt de la vida del col·lectiu i que els directors de l'activitat no sàpiguen com posar-se a resoldre la paperassa.

No ho dic pas per dir. Totes aquestes possibilitats he pogut veure-les en la realitat. El que he pogut observar em fa pensar que:

- . en primer lloc, és francament difícil d'articular tècnics, monitors, cuiners i coordinador si no hi ha una trajectòria en comú prou rica,
- . en segon lloc, en els casos que la persona que actuava de coordinador se'n sortia d'aparcar amb prou rapidesa els temes burocràtics i podia dedicar-se al grup, els resultats s'assemblen a allò que, encara que sigui només vagament, es preten,
- . en qualsevol cas, existeix una dificultat real molt important per a equips improvisats per a:
 - . definir i mantenir uns propòsits propis del grup que siguin prou sòlids com per regir el desenvolupament de l'activitat,
 - . és a dir, saber clarament què i per què es preten i com es realitza és normalment fora de l'abast dels grups que són responsables de les activitats,
 - . conseqüentment, la construcció d'una intervenció global i coherent és pràcticament impossible.

Com a conseqüència, en aquells camps o activitats en els que l'articulació entre els membres de l'equip no es produeix, és fàcil i molt freqüent de constatar que:

- . hi ha una manca ostensible de coherència global entre el que es viu, el que es fa i el que es parla i, ~~per~~ per part dels implicats hi ha una tendència forta a l'ocultació dels problemes: tothom té necessitat de coherència i expulsa del viscut allò que no acaba de lligar amb la resta,
- . els nois i noies expressen amb dificultat el seu viscut i, fins i tot en el cas que gosin fer-ho, no manifesten explícitament allò que els provoca malestar,
- . en determinades ocasions, els nois i noies expressen una nostàlgia del significat unitari potencial que podria haver tingut l'ex-

periència que han viscut, unitat i globalitat que no hi han trobat, en aquests cassos expressen de forma confusa la fascinació que ha exercit damunt d'ells l'indret on s'ha desenvolupat el camp o les realitzacions tècniques que han dut a terme, però es neguen a fer referència a les dimensions quotidianes i no saben exposar clarament les consideracions d'altre ordre -ideològic, ètic- que hagin pogut generar,

- en aquest context, és freqüent que els monitors es refugiïn en una pràctica que pot etiquetar-se de "tallerista" en el sentit que consisteix en l'estructuració d'un seguit de situacions menors, cadascuna de les quals té cert significat en ella mateix però poca relació amb un conjunt identificable,

el "tallerisme", que és una patologia infantil de l'esplai, pot ésser un bon mecanisme de defensa enfront de situacions que no tenen un contorn global definit amb precisió -fins i tot pot ésser un mecanisme doblement eficaç ja que de vegades permet d'assolir resultats brillants el que contribueix millor a ocultar el fracàs de la globalitat i a eliminar l'angoixa que genera-

Resumint, allò preocupant no és pas l'augment quantitatiu del nombre de monitors, ni tampoc -encara que és més problemàtic- la major dispersió de les seves característiques personals i dels nivells d'implicació de cada un d'ells.

Allò preocupant és la inexistència d'un marc en el que sigui possible d'elaborar -amb el temps i les condicions requerides- aquesta diversitat de manera que sigui possible d'arribar a la formulació de projectes precisos i a l'aprenentatge de la regulació de les situacions per part del col·lectiu -monitors, tècnics, cuiners, coordinador- que se'n fan càrrec.

Això, que té una solució relativament fàcil quan el gestor de l'activitat és un equip constituït, esdevé extremadament difícil en les condicions en que es formen els equips per a les activitats d'estiu que són organitzades en col·laboració amb l'ICSJ.

Ja he dit que és just -i que conté un valor d'exemplarietat- el criteri d'equiparar les oportunitats dels joves a la prestació de serveis en programes públics de vacances i de temps lliure educatiu.

Ara bé, si hom preten, a més a més, que aquests programes i aquests serveis siguin realment educatius i que rendibilitzin al màxim el potencial de les situacions que generin, caldrà cercar mecanismes correctors que, presservant l'essencial de criteris que podríem qualificar de constitucionals, permetin a més a més de realitzar efectivament el servei i la qualitat de la relació i de l'anàlisi de la realitat que, d'alguna manera, prometen. A l'apartat proper reprendré la qüestió.

3. Algunes proposicions.

Al llarg de l'apartat anterior he desenvolupat el meu punt de mira sobre el creixement d'un oferiment d'activitat per a les vacances i he procurat posar de manifest els problemes més rellevants que, des del meu punt de mira, s'han originat en un creixement molt ràpid d'aquestes activitats o, més exactament, en el fet que aquest creixement s'hagi efectuat per l'impuls -pot ser cal afegir també gràcies a l'impuls- de l'ICSJ.

Un resum esquemàtic de l'essencial d'aquests problemes pot ésser el següent:

- El creixement i la gestió per part de l'administració han comportat una neutralització ideològica.

Això és lògic en el context d'una oferta de l'administració per dues raons: la primera és que l'administració ha d'oferir productes de relativa neutralitat i la segona és que la forma de reclutament i emmarcament dels monitors ho afavoreix.

Ara bé, és un fet que té conseqüències. Els nois també imprègnen d'ideologia determinades experiències i, llavors, pot escaure's que els monitors hagin d'efectuar operacions de censura o que deixin d'efectuar-les -dimitint d'un problema que els desbarba- i permetin lliure curs a un procés que no controla ningú.

Per exemple, pot ésser tolerable que en un camp de treball hom vagi a la discoteca, que hom faci pintades, que a les mateixes instal·lacions hom hi noti una certa deixadesa ...

Tot això és tolerable dins d'uns límits. Però la tolerància pot ésser també una forma d'abandó i de pèrdua del potencial educatiu d'una situació.

- ~~Un altre aspecte~~ S'ha produït una dispersió i una evaporació de les dimensions educatives que, originalment, eren en el projecte.

És clar que, inicialment, el projecte no fou pas generat per l'administració i que la institució que va posar-lo en marxa tenia les mans més lliures, no era tan obligada a la pluralitat, no havia de cenyir-se a un àmbit de generalitat tan obert.

Però el fet comporta conseqüències: el projecte educatiu perd precisió i, el que és més important, perd també capacitat de regulació de les situacions.

Precisament pel fet d'haver d'ésser un projecte més genèric i d'haver de renunciar a la funció reguladora que hi té la dimensió ideològica, els seus propis margens d'interpretació són més laxos i la intervenció se'n ressent, perd precisió, troba amb més dificultat el moment en que ha de produir-se, no es referencia fàcilment ...

- . Com a conseqüència, l'experiència viscuda pels nois perd globalitat i coherència: d'una banda, les incitacions que reben els nois es descompensen, allò tècnic o allò místic adquireixen un pes específic superior a allò concret i quotidià i, d'altra banda, la dificultat de construir un bon ensamblatge entre tècnics/monitors/cuiners/directors dispersa la vida en *fragments* que, si bé poden tenir cada una d'ells un significat propi, perden unitat.
- . El resultat final és una experiència descompensada en la que el quotidià és desvaloritzat -i perd objectivament qualitat-.

Es genera una situació de la que hom pot fugir mitjançant el recurs del tallerisme però que no aporta cap significat realment global i que no empalma amb el conjunt de la vida de cada noi o noia d'una forma harmònica

Enfront d'aquesta problemàtica -que m'agradaria d'haver traçat en termes prou precisos i, el que és més difícil, objectius- penso que és possible de suggerir algunes solucions i que, en tot cas, a la vista de la inversió que s'efectua en programes de vacances, és important de cercar-les amb urgència.

Obviament, les meves proposicions són condicionades pel que considero que pot ésser una forma correcta i engrasadora d'oferir projectes en el temps lliure i, més, pel fet d'haver estat implicat en el naixement del projecte a que estic fent referència. Però tot i això, i tot i saber que allò que puc proposar no constitueix una bona solució ni una solució definitiva als problemes plantejats, penso que val la pena d'arriscar-se.

Proposo que es considerin les següents possibilitats:

- 1er. Basar l'acció de l'ICSJ -sempre que sigui possible i raonable- en el suport que pot prendre en col·lectius de persones o en institucions que garanteixin algunes funcions bàsiques.

Les més importants d'aquestes funcions que haurien d'acomplir els col·lectius o institucions que col·laboressin amb l'ICSJ són aquestes:

- . Establir i discutir les bases del projecte d'intervenció en *la família*

la realitat (estem parlant de camps de treball) i del projecte educatiu que es proposen de realitzar.

No es tracta només de decidir quina feina es farà, sinó sobretot de precisar què representa aquesta feina per al país i per als nois i d'establir el com ha de dur-se a terme per mor de la coherència.

No es tracta només de presentar una llista d'objectius i de procediments que els tradueixin (això és massa fàcil perquè gairebé sempre propicia reflexions lineals) sinó sobretot d'elucidar quins elements estructurants conté l'experiència que es proposa de viure als nois i noies i d'extreure'n quins són els propòsits últims de la intenció d'educar.

- Explicitar un procediment i efectuar a la pràctica un procés d'anàlisi del desenvolupament de l'activitat en totes les seves dimensions: realitzacions efectuades, qualitat de les relacions interpersonals, explotació de les situacions de conflicte, actituds, hàbits i valors que es desvetllen ...

És a dir, explicitar de quina manera es durà a terme l'actualització del propòsit pactat originalment a la vista de com va traduïnt-se a les situacions en les que es concreta: problemes que genera, respostes que hi donen els nois i noies, grau de satisfacció de les necessitats i dels interessos que s'expressen ...

Aquesta opció no és pas incompatible amb un principi general d'accés obert a la participació dels joves en la gestió d'affers públics.

La diferència respecte de l'opció actualment vigent rau en que la participació és articulada per un intermediari institucional o per un col·lectiu organitzat.

Si més no com a experiència controlada, val la pena de provar-ho i de comparar els resultats que se'n obtenen.

- 2on. Delimitar amb precisió el potencial de que són portadores les situacions que es proposa de viure als nois i noies i establir quins propòsits són els òptims en tal o qual situació donada.

Moltes de les situacions de vacances contenen un potencial enorme que sovint resta poc explotat. En la mesura que la situació hagi estat estructurada i dotada de significat per un col·lectiu que la "senti" com a pròpia o per una institució que hi veu la forma d'integrar les seves aspiracions amb les de l'administració, és probable que la gestió tendeixi a rendibilitzar el concret i a fer efectiu allò que, inicialment, és simple possibilitat.

Això pot fer-se procedint sistemàticament:

1. Admetent com a hipòtesi que les activitats d'estiu (siguin camps de natura, siguin camps de treball) no constitueixen la realitat que els nois viuen habitualment, sinó en constitueixen una distanciació que pot donar-los perspectiva.
2. Però partint també de la hipòtesi que aquestes activitats són susceptibles de produir un impacte profund i una re-estructuració de determinats aspectes de la identitat dels nois i noies.
3. Ateses aquestes consideracions, és necessari d'elucidar amb el màxim de precisió què és el que s'ofereix. En el cas que m'ocupa, l'essencial ha de cercar-se en:
 - . l'existència d'un entorn incitant: un paisatge que sedueix, una relació personal que qüestiona el far habitual de cadascú, una invitació a actuar,
 - . l'existència de qualcon que és per fer, que no és acabat i que requereix de l'aportació dels que vulguin prendre-hi part, el que constitueix una invitació molt clara per a determinats joves,
4. I és necessari, addicionalment, de precisar què és el que hom pot pretendre i què és el més desitjable de pretendre.

En el cas que em serveix de referència -els camps de treball al Parc dels Aiguamolls- són pretensions que hi han estat presents des de l'inici les següents:

- . estructurar situacions de contacte amb la realitat i fer patent que aquesta té una estructura identificable, un funcionament que li és propi i una història (una seqüència lògica de funcionaments que són generats per i que generen una estructura),

Fer patent que cadascú és una part d'aquesta història i que hi té un paper.

Extrapolar aquesta reflexió més enllà del context concret on s'ha generat.

- . Estructurar situacions en les que sigui possible fer el pas des de plantejar-se un problema a actuar per resoldre'l.

Això vol dir donar prioritat a la recerca de l'acció possible per damunt de l'especulació, *passar de les paraules als projectes.*

- Conduir l'activitat estructurant que el grup efectua prop de si mateix de manera que fonamenti la seva pròpia organització de manera realista.
És a dir, mesurant les possibilitats que ofereix el potencial humà del grup i l'equipament material que és disponible.
- Estructurar situacions d'anàlisi del viscut, per exemple:
 - fins a quin punt les decisions preses responen a una comprensió global de la situació sobre la que hom actua,
 - fins a quin punt els problemes que hom s'ha plantejat en desvetllen d'altres,
 - fins a quin punt les descobertes qualitativament novedes que ha aportat l'experiència viscuda serveixen a un procés global d'anàlisi de la pròpia cultura i dels propis models de referència
- Estructurar situacions de contacte entre monitors i nois en la que la presència dels primers serveixi als nois per a anar integrant els diversos elements d'experiència que s'han descrit

Les situacions que els nois i noies viuen en algunes activitats de vacances dispersen el seu potencial per manca de situacions o d'intervencions que serveixin a un propòsit essencial de fer accessible la integració, per part de cada noi o noia, de l'experiència.

Una mínima sistematització de la intervenció -que tendeixi a identificar que conté de potencialment restructurant l'experiència que se'ls proposa- pot proporcionar-los un marc conceptual, d'acció, de relació i de valoració que els serveixi per a viure i per a interpretar una situació concreta i, a més a més, per a depassar-la.

- 3er. Establir un procediment de discussió dels projectes dels equips de monitors que sigui més rigorós i que tingui més en compte la complexitat de les activitats d'estiu amb grups de joves.

Altrament dit, sembla que el model de disseny basat en els llistats d'objectius tendeix a restar en els papers i té dificultats per traduir-se a la pràctica per raó de que no dona compte de la complexitat de les situacions reals.

Es tracta d'establir un altre procediment que, essent tan susceptible de concreció com sigui possible, aconseguixi de furnir elements de reflexió més dinàmics, de caràcter més dialèctic.

Un procediment tal hauria de tenir en compte els passos següents:

1. Precisar algunes afirmacions genèriques:
 - . relatives a les necessitats dels nois i noies,
 - . relatives als paràmetres concrets de la situació que viuran a l'activitat que es tracti de projectar,
 - . relatives als propòsits -establerts en termes genèrics- dels animadors de l'activitat,
 - . relatives a les opcions d'ordre metodològic que l'equip d'animadors hagi fet pròpies.
2. Establir les línies estructurants de la intervenció tal com s'han descrit a l'apartat segon; és a dir:
 - . intervencions estructurants del contacte amb la realitat,
 - . intervencions estructurants de l'acció,
 - . intervencions estructurants de l'organització del grup,
 - . intervencions estructurants de l'anàlisi -reflexió-,
 - . intervencions estructurants de la integració del significat de l'experiència viscuda.
3. Establir hipòtesis a propòsit de la intervenció que ha de dur-se a terme per tal que els nois facin explícits els seus propòsits:
 - . com volen viure?
 - . com volen resoldre els problemes que se'ls plantegin?, com volen satisfer les seves necessitats?
4. Preveure quins dinamismes seran posats en pràctica per tal de regular les situacions que vagin produint-se

Un procediment d'elaboració de projectes com aquest té l'avantatge de que obliga a concretar tant com altres però, addicionalment, revela amb una precissió major l'orientació real de l'equip de monitors i la seva capacitat per a abordar la complexitat i per abordar-la no únicament en el moment del disseny sinó ^{també} en el moment de la intervenció.

Aquestes tres propostes tenen un significat global i apunten a una direcció identificable. Parteixen de considerar alguns dels problemes que s'originen en el fet que el volum d'activitats d'estiu organitzades per l'administració catalana és molt gran, que es regulen per control remot i extemporani -o pre o post- i que s'estructuren en un llenguatge excessivament impregnat d'elements administratius.

Sense voler entrar en la qüestió -que hi ha qui la planteja amb insistència- de la legitimitat de la iniciativa de l'administració en aquest camp perquè em sembla que es tracta d'una qüestió més discutible que no pas resolta -i, encara menys, soluble a base d'enunciar principis generals-, penso que hi ha vies d'acció que permeten de millorar el rendiment d'aquestes activitats i que una d'aquestes vies consisteix en utilitzar el potencial disponible en diversos indrets del país i en donar curs a energies que volen manifestar-se.

En aquest sentit, em sembla raonable el desenvolupament d'acords d'acció conjunta basats en la formulació de projectes explícits que puguin tenir interès per a ambdúes parts i que comptin amb processos de regulació també explícits i elaborats amb la profunditat necessària per constituir una garantia.

4. Des d'una altra perspectiva.

No sabria acabar aquest epíleg sense fer referència, ni que sigui breument, a l'evolució que ha anat seguint el grup de nois i noies -i els que s'hi han afegit- que varen ésser presents al campament de la crònica.

Alguns s'han fet gran i han anat trobant vies als camps de treball i a les relacions que els obren: els propis Aiguamolls de l'Empordà, la zona volcànica d'Olot, el Delta de l'Ebre han estat altres indrets de peregrinació i d'establiment de relacions. No és sorprenent, però val la pena de ressenyar-ho, que a les darreres fires de Girona es trobessin a la ciutat, convidats a casa d'un o altre -a una casa eren prop d'una dotzena- o en algun equipament públic, a la vora d'un centenar de nois i noies vinguts d'altres indrets de Catalunya. L'explicació era, simplement: varem trobar-nos a un camp de treball.

La intensitat de les relacions que genera el fet de compartir projectes de treball depassa de molt el marc dels quinze dies.

Els més petits han tingut també altres ocasions de trobar-se i de desenvolupar nous projectes.

A l'estiu de 1984, en un altre camp de natura/tr treball, prop de cent nois i noies de menys de tretze anys varen poder treballar en l'arranjament del Parc dels Aiguamolls: la neteja d'alguns espais, la vigilància de les zones que requereixen una protecció més acurada, la construcció de repeses i d'illes artificials, l'edificació d'un observatori i, sobretot, la instal·lació de plataformes per a la nidificació de cigonyes varen ésser les realitzacions que varen cridar-los més l'atenció.

En un altre ordre de coses, el camp va permetre'ls d'intervenir en una operació de salvament de gavines que havien estat intoxicades per una concentració excessiva de pesticides i d'ésser presents a la reintroducció d'una àguila marcenca al seu entorn natural. Semblantment, varen poder prendre part a una operació seriosa d'anellament d'aus i a un estudi de la pobla-

ció d'oranetes de l'Alt Empordà. Altres aprenentatges possibles en aquest camp varien ésser la iniciació a la fotografia de la natura i la realització d'un estudi -basat en una simulació- dels impactes que produiria en una zona natural la posta en pràctica de determinats projectes d'urbanització i de remodelació de les xarxes viàries.

Al llarg de l'any següent, la feliç coincidència entre nois i joves -o adults- ha anat oferint oportunitats de participar, de més aprop o de més lluny, a diversos projectes de protecció: s'ha visitat un Centre de Reproducció de Tortugues i alguns nois han dut a terme operacions concretes de protecció d'aquesta espècie que és en risc d'extinció, d'altres han tingut l'oportunitat de col.laborar a la construcció d'unes gàbies per a la cura de rapinyaires o d'altres animals ferits en el marc de l'ERMA (Estació de Recuperació de Mamífers i Aus), alguns han pogut veure de prop l'Operació Esperver Candrós que preten de cercar i sotmetre a vigilància els darrers nius d'aquesta rapinyaire que és en una situació de risc gairebé irreversible.

Encara, a mesura que hom creix, hom té la possibilitat d'accedir a responsabilitats més precises: em consta que dos nois, com a mínim, són membres de la junta directiva d'una entitat i s'han responsabilitzat de la posta en marxa d'una secció per als més joves.

La posta en marxa intensiva de campanyes de protecció dels Aiguamolls del Baix Empordà i dels Estanys de Sils han estat ocasió de seguir de prop una problemàtica complexa i no és del tot rar el veure algun d'aquests nois o noies ésser presents en reunions dels grups de defensa. Com és ben versemblant pensar que alguns seran també presents als moments en que la protecció pugui requerir accions més concretes.

També era visible la presència d'alguns dels assistents als campaments a una Col.loquis sobre les Zones Húmedes de les Comarques Gironines -organitzades per l'Associació de Naturalistes de Girona- i a les II Jornades de Joves Naturalistes -organitzades per la Iaedn-.

En el moment present són en marxa les campanyes de protecció de Pals i de Sils. Algunes persones estan elaborant les bases per a preparar guies de recerca i d'estudi sobre diversos indrets de les comarques gironines -el que pot implicar un bon nombre de nois i noies en les tasques de mostreig i de recerca d'informació-.

En un futur molt proper caldrà començar a treballar en la preparació de material per a un Museu i en la construcció d'unes instal·lacions aptes per a acollir la primera població de cigonyes que, esperem, tornaran així de forma definitiva a Catalunya. I hi ha fins i tot qui parla de provar la reintroducció de les foques mediterrànies a les nostres costes.

La quantitat de projectes que són en marxa o en fase de gènesi i la qualitat de la incitació que representen per als nois i noies fan pensar en un creixement potencial molt gran de les possibilitats de fer oferiments de participació.

Com que hem de creure que aquestes possibilitats d'actuar en el real són potencialment educatives i hem de fer el possible per a que aquest potencial es tradueixi en realitats, es comença a pensar en la conveniència d'un reciclatge per a persones que són en possessió de la titulació com a monitors i, potser també, en la conveniència d'una formació especialitzada. Això podria traduir-se, no gaire lluny, en el projecte d'una escola de formació.

Estic convençut que allò més essencial de les virtualitats que ofereix tot aquest procés rau en poques idees de base:

- la baixa institucionalització dels grups que es fan i es desfan a propòsit d'una idea general de protecció de l'entorn i que es concreten a propòsit d'una determinada feina o realització,
- la coincidència, en un mateix projecte, d'adults, de joves, de nois i de nens que troben cadascú el seu lloc sempre i quan es tingui consciència que cadascú té unes necessitats a satisfer i unes potencialitats específiques i que és important de respectar-ho.

- el fet que la problemàtica ambiental que vivim és, entre altres, una problemàtica cultural en el sentit que obliga a prendre postura respecte d'allò que la nostra cultura legitima definint unes formes de relació entre l'home i el seu entorn,

Si això és cert, pot dir-se que un tret específic del procés que intuïm consisteix en constituir un procés d'inserció crítica i activa a la cultura industrial i urbana.

No crec que s'aspiri de forma generalitzada al retorn a fases pre-industrials -tots els nois que coneix fan servir l'ascensor i el tocadiscs sempre que poden-, sinó que el que preocupa és l'impacte que la nostra cultura produeix en el seu entorn i l'amenaça que representa. En aquest sentit diria que una pretensió ben legítima del projecte que anem desenvolupant sense proposar-nos'ho massa específicament és que els nois i noies amb els que tenim relació -ultra passar una bona estona, ésser feliços treballant per unes finalitats que identifiquem i relacionant-se amb companys respecte dels quals desenvolupem apreciació, ultra sentir-se ciutadans actius- es plantegin, com a conseqüència de l'experiència que han viscut amb nosaltres, que han d'estudiar molta química, o enginyeria, o lleis o ... per tal de poder contribuir seriosament a la solució dels problemes que perceben difosament i que, algun dia, hauran d'encarar.

D'altra banda, hi ha una consideració que no voldria deixar passar per alt. Una ullada al desenvolupament d'aquestes activitats d'estudi/tr treball/intervenció en la gestió de la natura ha sofert un procés de creixement increïble: cas de mantenir-se la tendència actual -i pensant en el conjunt del territori de Catalunya- hom pot preveure que l'estiu de 1986 seran prop de 1.200 nois i noies treballant en aquests camps, l'any 87 poden ésser 2.400 i el 88 5.000.

Acceptem que aquesta estimació és molt optimista. Retardem dos anys l'accés a la xifra de 5.000, serà només l'any 90. La meua hipòtesi és que 5.000 voluntaris tenen un potencial suficient per a arranjar tots els espais

protegit de Catalunya. I això sense comptar els efectes secundaris -que no poden preveure's- representats per l'acció de cada noi o noia en el seu propi territori.

Estic convençut que aquest potencial existeix realment i que és possible, mobilitzant-lo, d'efectuar una acció real per a la recuperació del medi ambient del nostre país i de dur a terme una acció educativa de primer ordre. Qui vol jugar?

En tot cas, el procés és iniciat i, amb més empenta o modestament, irà fent el seu camí i que constituirà un episodi bell i incitant. A hores d'ara ja hi ha moltes de coses per explicar i, ben segur, val la pena d'anar elaborant-les, com a història, com a il·lusió o com a llegenda.

Jo crec que aquell indi del que parlava al començament del llibre tenia molta raó. Tornarem a parlar-ne el dia que a Catalunya hi tornin a volar les cigonyes.